

VEUS DEL BRASIL DAVANT LA TRANSICIÓ VERDA

*No es pot parlar
de justícia climàtica
sense els nostres
territoris
organitzats*

Títol:

VEUS DEL BRASIL DAVANT LA TRANSICIÓ VERDA

“No es pot parlar de justícia climàtica sense els nostres territoris organitzats”

Autors: Júlia Martí Comas i Clàudia Custodio Martínez

Pròleg: Ricardo Assis Gonçalves

Revisió: Marta Pérez Fargas

Traducció: L'Apòstrof, SCCL

Disseny i maquetació: Lucía Armiño

Impressió: Cooperativa Cevagraf

Edició: Observatori del Deute en la Globalització
c/ Junta de Comerç, 20 principal. 08001 Barcelona

observatori@odg.cat · Tel: 93 301 17 93 · www.odg.cat

Maig de 2026

Amb el suport de:

El contingut d'aquest document és responsabilitat exclusiva de l'Observatori del Deute en la Globalització i no reflecteix necessàriament l'opinió de les seves finançadores.

Pàgina 6 – Google Earth
La resta d'imatges són fruit del treball de camp de l'equip de l'ODG al Brasil.

Vostè és lliure de:

- Compartir: copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà o format.
- Adaptar: barrejar, transformar i crear a partir del material.

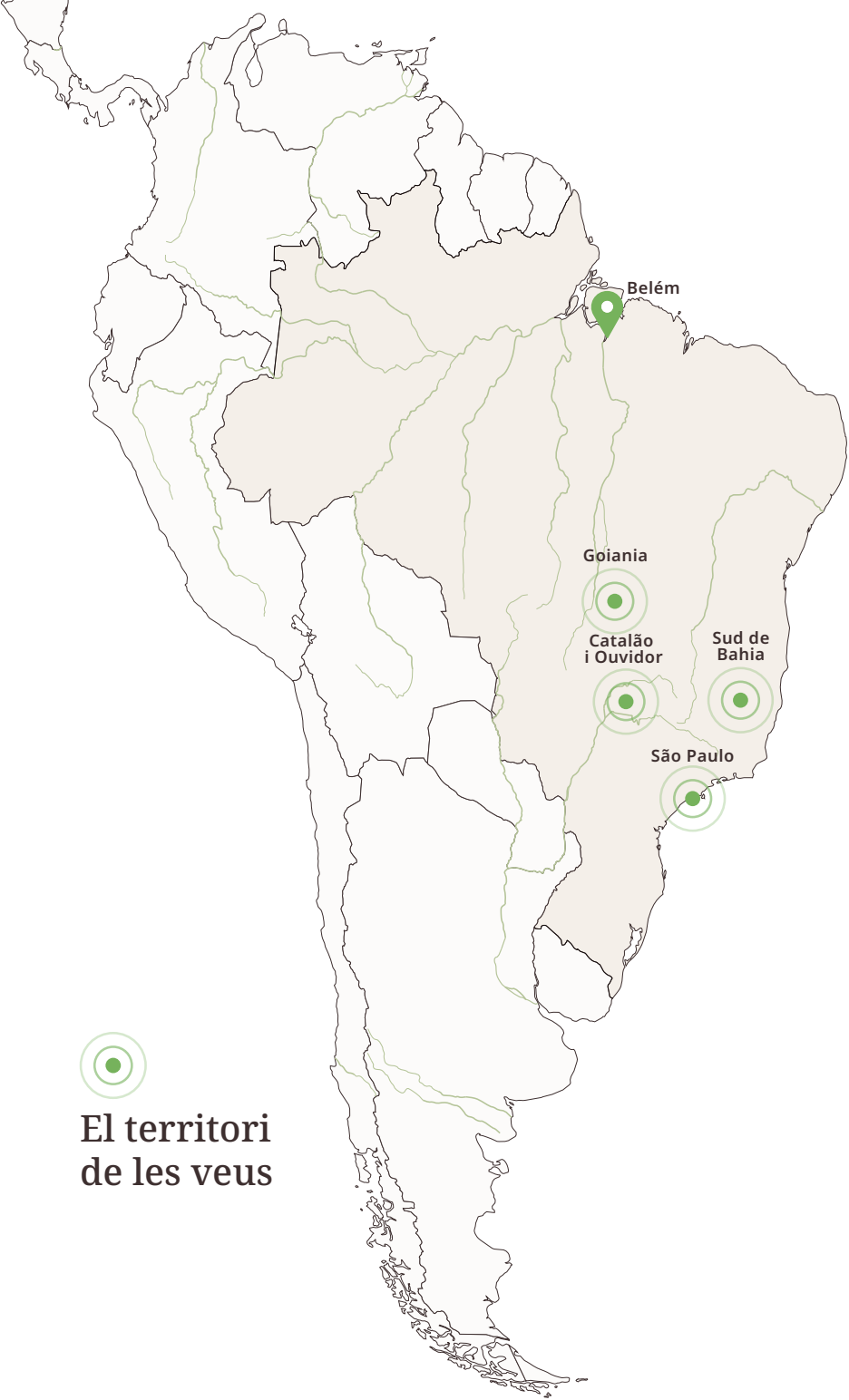
El llicenciador no pot revocar aquestes llibertats mentre compleixi els termes de la llicència:

- Reconeixement: ha de reconèixer adequadament l'autoria, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si s'han fet canvis. Pot fer-ho de qualsevol manera raonable, però no d'una manera que suggereixi que té el suport del llicenciador o el rep per l'ús que fa.
- No comercial: no podeu utilitzar el material amb fins comercials.
- Compartir Igual: si barreja, transforma o crea a partir del material, haurà de difondre'n les contribucions sota la mateixa llicència que l'original.
- No hi ha restriccions addicionals: no podeu aplicar termes legals o mesures tecnològiques que legalment restringeixin realitzar allò que la llicència permet.

Avisos:

- No ha de complir amb la llicència per als elements de domini públic del material o quan la seva utilització estigui permesa per aplicar una excepció o un límit.
- No es donen garanties. La llicència pot no oferir tots els permisos necessaris per a la utilització prevista. Per exemple, altres drets com els de publicitat, privadesa, o els drets morals poden limitar l'ús del material.

**El territori
de les veus**

Les veus del territori

Entrevistades

Ingrid Âgohó: líder del poble Pataxó, a Extremo Sul de Bahia. El seu poble està lluitant per defensar les terres recuperades als cacics locals, que els assetgen i amenacen contínuament. Malgrat la violència, es mantenen en el territori recuperant la seva cultura i protegint els ecosistemes afectats per segles de monocultiu.

Rikartiany Cardoso: advocada i experta en drets humans, viu a Maceió (Alagoas), una ciutat molt afectada per la mineria, i forma part de la coordinació nacional del MAM, el Moviment brasiler per la Sobirania Popular en la Mineria, un moviment que es va començar a organitzar el 2012 i actualment és present en nou estats.

Simone Rodrigues: educadora popular, forma part de la direcció nacional del Moviment dels Treballadors Rurals Sense Terra (MST) i viu en un dels seus assentaments situat a Extremo Sul de Bahia.

Karina Martins: professora i forma part de la coordinació nacional del MAM (Moviment per la Sobirania Popular en la Mineria).

Erahsto Felício: educador i comunicador en l'organització Teia dos Povos, coautor del llibre *Por terra e território*, que reivindica la sobirania alimentària i l'autonomia dels pobles. Teia dos Povos és una articulació de comunitats, pobles i organitzacions rurals i urbanes per construir solidàriament una Aliança Negra, Indígena i Popular.

Ricardo Assis Gonçalves: investigador de la Universitat Estatal de Goiás, a la ciutat de Goiânia, és geògraf i forma part del grup de recerca PoEMAS (sobre política, economia, mineria, medi ambient i societat). Ha dedicat la seva recerca als conflictes generats per la mineria i actualment està estudiant els impactes de l'extracció de minerals crítics.

Marcos José de Oliveira: pagès a la zona de Catalão, afectada per la mineria de niobi i fosfat des de fa cinquanta anys. La seva família va ser desplaçada al començament, i ara el seu habitatge i les seves terres tornen a estar amenaçades per l'expansió de la mina.

Mina de niobi entre els municipis de Catalão i Ouvidor, a sota del riu San Marcos

Pròleg

“ *Desgarró mi cuerpo, de piedra
Se llevó, sin miedo, sin prisa
Un pedazo de mí*¹”

Traduït de *Terra*, de Francisco Mário

El novembre de 2025, a la ciutat de Belém (estat de Pará), el Brasil va acollir la Cimera de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (COP30). La celebració de la COP30 en una ciutat situada a l'Amazònia brasilera va ser simbòlica i va servir de base per als debats sobre el canvi climàtic i els reptes de la transició verda. En aquest esdeveniment, van destacar diferents perspectives sobre la manera d'afrontar el desastre mediambiental global: d'una banda, caps d'Estat i de Govern, diplomàtics i representants d'empreses tecnològiques, energètiques i mineres van debatre sobre estratègies de descarbonització i innovacions tecnològiques per a la producció d'energies renovables; de l'altra, líders indígenes, membres de moviments populars, activistes mediambientals i científics crítics, especialment de territoris del Sud Global, van debatre i van posar de manifest les injustícies i desigualtats de la transició verda.

Per tant, es pot afirmar que la transició verda comporta una doble contradicció. En primer lloc, perquè els països rics i desenvolupats puguin produir les noves tecnologies i infraestructures necessàries per a una economia de baixa emissió de carboni, s'extreuen milers de tones de minerals en les perifèries extractives del Sud Global, que es converteixen en megazonas de sacrifici a cel obert. Això revela una transició desigual: mentre que els països desenvolupats es beneficien dels avenços tecnològics, de la valorització dels productes d'alta tecnologia i de ser seu de les grans empreses energètiques i mineres, els països del Sud Global continuen exportant matèries primeres i productes semiacabats. Això expressa la continuïtat d'una lògica neo-eco-colonial.

La segona contradicció es deriva del fet que la transició verda amplia les estratègies d'acumulació capitalista que depenen de la colonització de la natura mitjançant l'acaparament de béns naturals comuns com l'aigua, el sòl, els minerals i els boscos. La frontera de l'acumulació capitalista se serveix dels “negocis verds”, el “finançament climàtic”, els “mercats de carboni” i altres pràctiques especulatives. D'aquesta manera, la frontera d'acumulació capitalista roman activa i en expansió, i imposa l'imperialisme extractiu en els territoris de països que pertanyen a regions com l'Amèrica Llatina. Això revela

que les estratègies d'acumulació han incorporat els discursos a favor de la descarbonització, les energies renovables i l'economia circular.

La síntesi d'aquestes antinòmies es pot observar al Brasil. Els seus territoris i la seva geosociobiodiversitat estan exposats a un model econòmic que depèn de l'extracció i l'exportació de béns comuns naturals que es transformen en matèries primeres agrícoles i minerals. El subsol brasiler, ric en minerals essencials per a les tecnologies de la transició verda, és objecte de disputa entre potències globals com els Estats Units i els països de la Unió Europea. Això posa al descobert les doloroses ferides d'un cos-territori amenaçat i fracturat, com il·lustren els versos de la lletra de la cançó Terra, de Francisco Mario, citats com a epígraf d'aquest pròleg: "Desgarró mi cuerpo, de piedra / Se llevó, sin miedo, sin prisa / Un pedazo de mí".

Davant d'aquesta situació, guanya importància la lluita en defensa de la justícia ambiental i contra el saqueig dels territoris dels pobles i les comunitats amenaçats o afectats pel model hegemònic de transició ecològica. A més, resulta fonamental donar a conèixer les veus de les persones que lluiten per uns territoris on es pugui viure plenament, així com intensificar la resistència contra la lògica econòmica depredadora i colonitzadora de la naturalesa.

8

En les últimes dècades, moviments populars al Brasil com el Moviment per la Sobirania Popular en la Minería (MAM), el Moviment dels Treballadors Rurals Sense Terra (MST) i la Comissió Pastoral de la Terra (CPT) han sembrat lluites rebels. Per això, quan els activistes, homes i dones compromesos amb la lluita, uneixen les seves forces i alcen les seves veus per dir que "no es pot parlar de justícia climàtica sense els nostres territoris organitzats", ho fan amb consciència i valentia radicals. Les seves pedagogies de resistència continuen forjant la solidaritat en els territoris més recòndits de països del Sud Global com el Brasil.

Ricardo Assis Gonçalves

Professor de la Universitat Estatal de Goiás (UEG) i investigador del grup de recerca PoEMAS (sobre política, economia, mineria, medi ambient i societat)

Què opinen les activistes i defensores del territori del Brasil sobre la urgència climàtica i la transició verda? Com es viu aquesta transició des del país que va rebre la COP30 amb un gran discurs climàtic, però que alhora continua apostant per lògiques desenvolupistes? I quines alternatives estan construint els pobles? Convençudes que tenim molt a aprendre de les lluites pageses, indígenes i comunitàries del Brasil, per nodrir els nostres debats sobre la justícia climàtica recuperem algunes reflexions que ens van compartir activistes, defensores del territori i líders comunitàries.

Del 27 d'octubre al 22 de novembre de 2025, un equip de l'ODG vam viatjar per territori brasiler per trobar-nos amb lluites de resistència contra l'extractivisme de terres rares i participar a la Cimera dels Pobles i les mobilitzacions que van tenir lloc amb motiu de la COP30 a Belém. Vam estar a l'Extremo Sul de Bahia, en una escola de l'MST on vam participar en una escola de formació al costat de companyes del MAM i on s'està articulant la resistència a la mineria de terres rares. També vam visitar l'Estat de Goiás per conèixer els impactes de l'extracció de niobi entre els municipis de Catalão i Ovidor on ara, a més, es volen extreure terres rares. Aquest document recull les veus d'algunes activistes amb les quals ens vam trobar.

9

Imatge: Visita a les mines de Catalão, novembre de 2025.

1. Una transició verda feta amb presses que posa en risc la lluita contra l'emergència climàtica

“*Tot el que és urgent per als processos de transició energètica i ecològica són urgències del capital i no de les persones*”

Erahsto Felício

Les companyes entrevistades coincideixen que la urgència de la transició respon, al cap i a la fi, a les finalitats de lucre de les grans empreses i està deixant de banda altres prioritats socials i climàtiques. Per la seva banda, des de Teia dos Povos, **Erahsto Felício** critica que la pressa amb què s'està duent a terme la transició ecològica no es trasllada, per exemple, a prohibir l'ús de pesticides a les grans explotacions agrícoles o les concessions d'aigua per a la producció a gran escala de soja, cotó o blat de moro. “Si hi hagués pressa, si hi hagués urgència, seria per cuidar les aigües, seria per enverinar menys els aqüífers. Tot el que és urgent per als processos de transició energètica i ecològica són urgències del capital i no de les persones”, afirma contundent.

10

Imatge:
Mina de niobi
i fosfat a Catalão.

No obstant això, el discurs de la urgència es fa servir per legitimar la imposició de megaprojectes i l'auge de la mineria "verda". "La narrativa que cal extreure els minerals per fer front al canvi climàtic es va convertir en un argument per a l'expansió de la frontera extractiva mineral", comenta **Ricardo Assis**, investigador de la Universitat Estatal de Goiás. Actualment, el Brasil és el segon país amb més reserves de terres rares del món, utilitzades en tecnologies renovables però també per a la indústria militar. D'aquí ve que Assis es refereixi a aquest territori com "El Dorado dels miners".

Aquesta narrativa afavoreix empreses i governs, i legitima una transició verda que s'ha convertit en una estratègia de creixement econòmic, sense qüestionar el sistema extractivista i consumista que ha causat el canvi climàtic. Del "benefici pel benefici", en paraules de **Simone Rodrigues**, de l'MST. Segons Erahsto, es tracta d'una transició feta a mida de les corporacions, d'una proposta basada en la inversió, en actius financers i no en el desenvolupament d'un país. "No hi ha cap problema a construir una turbina eòlica. El problema és construir 300 turbines eòliques en un territori. El problema és, per tant, l'escala", afegeix.

Però la qüestió per a aquestes comunitats no és solament el com, sinó també el per a què. Com apunta Simone, les explotacions dels recursos naturals s'haurien de pensar de manera que s'extragués el que cal per viure, i no seguint la lògica desenfrenada com s'està plantejant.

2. Les comunitats locals pateixen les conseqüències de l'extractivisme, que beneficia grans corporacions

“Tots els drets són violats en el cas de la mineria”

Rikartiany Cardoso

L'extractivisme consisteix en un procés que s'apropia de la natura per a l'exportació, sense generar desenvolupament ni riquesa per a les poblacions locals. **Karina Martins**, del MAM, defineix els projectes extractius com els causants de la mort per als territoris. També Simone denuncia que, en nom del desenvolupisme, s'estan justificant projectes de manera desenfrenada que empobreixen els pobles i només beneficien poques empreses.

12 I és que “tots els drets són violats en el cas de la mineria”, afirma **Rikartiany Cardoso**, activista del MAM. Per exemple, a Catalão (Goiás), on es troba la segona mina més gran de niobi del món i on també han trobat terres rares. **Marcos José de Oliveira**, un pagès de la zona, ens explica que a causa del processament i l'extracció pateixen contaminació de l'atmosfera, crisi hídrica i “olor de panerola”.² “La lògica de les empreses mineres, del capital, és anorreadora. Estem vivint un escenari terrorífic, una calamitat en termes de convivència”, afirma. La població té problemes de salut, i també la salut mental i emocional de la població s'hi veu afectada, ens explica, a més dels desplaçaments constants per l'expansió de la mina. En el cas de la comunitat de Marcos, el desplaçament es va donar a través de la judicialització. “El jutge pot eliminar el títol de la terra i expulsar la família. Aleshores, és una invasió, només que legalitzada”, afirma.

També és habitual que els megaprojectes facin desaparèixer cementiris, que són molt importants per a les pràctiques religioses d'origen africà. Karina parla de la violència que això suposa, perpetrada per empreses mineres “És molt dolorós saber que mai més podràs retre homenatge, mai més podràs encendre una espelma”. I el mateix passa amb les hidroelèctriques, de les quals el govern s'enorgulleix perquè encaixen en el marc de la transició, i suposen un **56% de la generació elèctrica al Brasil**. Però, en paraules de la mateixa activista, “també és molt dolorós, perquè sota les aigües hi ha tota una ciutat, [...] no estem parlant solament de formigó, estem parlant de subjektivitats, estem parlant de memòria, estem parlant de vida, estem parlant de pertinença a aquest territori. I no és fàcil ser desplaçat a la força”.

2 Del portuguès, *cheiro de barata*. El terme va sorgir com una expressió popular de la població de la ciutat per referir-se a l'olor emesa per la contaminació atmosfèrica provocada per les indústries de processament de fosfat, situades a prop de barris obrers. Així van començar a anomenar aquesta olor, popularment, “olor de panerola”.

Les activistes denuncien que els desplaçaments forçats produïts pels megaprojectes tenen impactes socials com l'augment de la pobresa, l'atur, l'enfortiment del masclisme, l'augment de la desnutrició infantil i la mortalitat neonatal.

Altres abusos que pateixen les poblacions afectades per megaprojectes són la revictimització i “el procés de no escoltar-les, de no concedir-los el poder decisor i constructiu”, afirma Rikartiany. A més, explica que, en els processos judicials, moltes vegades les comunitats no compten amb el suport de personal científic independent que pugui certificar els danys, i en canvi les consultories pagades per les empreses tergiversen els fets.

Davant la manca d'eines per aconseguir justícia, Rikartiany defensa la necessitat d'una reparació integral “que inclogui la responsabilització i la punibilitat d'aquestes empreses”. Cal garantir el dret a la no repetició dels crims, a l'escolta i a les mobilitzacions públiques. Oferir només una remuneració econòmica a les comunitats afectades quedaria fora d'aquesta lògica, ja que “no és reparació, és compensació financera”.

Imatge:
Presa de residus miners, prop de l'extracció
de niobi i fosfats a Catalão.

3. Una genealogia colonial que perdura

Tant les activistes del MAM com de l'MST tenen clar que els processos derivats de l'extractivisme no són nous, sinó que són històrics i es remunten a l'inici de l'era colonial. L'explotació dels territoris al Brasil, però també d'altres països de l'Amèrica Llatina i Àfrica, continua passant des de llavors. Rikartiany afirma de manera contundent que "la mineria és la genealogia dels desastres en els territoris que van ser envaïts. Un fet secular". I Simone afegeix que la negació de l'existència dels pobles indígenes "legitima el poder d'explotació dins dels territoris".

14

Molts megaprojectes es duen a terme en territoris de pobles tradicionals, o ja vulnerabilitzats, però en canvi no solen afectar els grans propietaris de la terra, recorden Karina i Erahsto. I això és injust: “Si es tracta de fer una transició ecològica, per què no comencem pels qui tenen més diners, pels qui tenen més recursos?”, pregunta Erahsto.

“ *Si es tracta de fer una transició ecològica, per què no comencem pels qui tenen més diners, pels qui tenen més recursos?* ”

Erahsto Felício

Imatge:

Activistes del MAM a la Marxa dels Pobles del 15 de novembre de 2025 a Belem, Brasil.

4. Sobirania popular en la mineria com a antídoto contra l'extractivisme: propostes i alternatives

“*Res sobre nosaltres sense nosaltres*”

Rikartiany Cardoso

La sobirania popular, que reivindica el MAM, és una proposta “per parlar dels mitjans de producció en la mineria, de la dignitat, dels drets, de la classe treballadora, dels territoris directament afectats pel poder”, explica Karina. No confien que l'Estat resolgui els problemes de les classes populars: “Res sobre nosaltres sense nosaltres”, resumeix Rikartiany.

Karina detalla que al principi van veure la necessitat de problematitzar la mineria, de trencar amb l'imaginari desenvolupista i visibilitzar els impactes en pobles invisibilitzats. Però quan van obrir el debat sobre el problema de la mineria, es van adonar que calia anar més enllà i van començar a preguntar-se què vol dir parlar de mineria no solament com un problema. D'aquí van començar a pensar en l'ús, la propietat... I es van adonar que és molt difícil pensar en un final total i absolut de la mineria. El problema, conclouen, és que actualment el consum és desenfrenat: abans es feien servir els minerals en proporcions molt menors.

A partir d'aquesta reflexió, han construït una proposta que es basa en tres pilars:

- El primer és la defensa de territoris lliures de mineria, és a dir, aquells “territoris que encara no han estat atacats”. Karina emfatitza que això és especialment important per a territoris on viuen poblacions indígenes i pobles tradicionals. Recorda que la resolució 169 de l'OIT –sorgida de l'organització col·lectiva– estableix de manera clara el dret a decidir dels pobles.
- En segon lloc, també reclamen el control del territori i plantegen la necessitat de reivindicar no solament la funció social de la terra –reconeguda a la Constitució brasilera–, sinó també la funció social del subsol. Karina explica que tot el que està sota la terra és patrimoni del govern federal i això crea una contradicció, ja que pot ser que un territori tingui drets col·lectius reconeguts per la reforma agrària, però “si hi ha una sol·licitud d'estudi d'explotació minera, te n'has d'anar”.
- El tercer pilar és la democratització de la renda minera. Un primer pas seria que el poble decideixi el destí de l'impost que paguen les mines, per exemple, a educació, a habitatge o per impulsar altres pràctiques

econòmiques en el territori... Aquest impost no s'ha revisat en molt de temps i el percentatge de compensació és molt baix. Actualment, el gestionen els alcaldes locals, sense retre comptes a ningú, comenta Rikartiany.

Finalment, Karina reflexiona sobre la sobirania des de la perspectiva feminista: "Quan parlem de sobirania, també estem parlant de sobirania sobre els nostres cossos, sobre els cossos territoris. D'enfrontar-nos a la misogínia, al patriarcat, al racisme, no solament al racisme ambiental, sinó al racisme estructural, al qual totes estem sotmeses en tot moment. L'estructura masculista brasilera és molt forta. Per tant, és una lluita constant, és una lluita contra el capital i, de vegades, contra els nostres propis companys interns".

“ Quan parlem de sobirania, també estem parlant de sobirania sobre els nostres cossos, sobre els cossos territoris”

Karina Martins

17

Imatge:
Activistes del MAM a la Marxa dels
Pobles del 15 de novembre de 2025
a Belem, Brasil.

Ens explica que, de fet, la base del MAM és femenina: les dones són les primeres a organitzar-se per defensar el territori, ja que són les que estan més preocupades per la seva transformació mentre que els homes solen acceptar el discurs del progrés econòmic. No obstant això, també reconeix que encara hi ha poc reconeixement d'aquest protagonisme femení en els espais de lluita. Estan treballant per canviar-ho elaborant protocols perquè les dones puguin sentir-se part d'aquests espais, també com a productores de coneixements vàlids. Han defensat el dret de les dones a decidir sobre els seus cossos, però també a tenir accés a l'educació perquè guanyin autonomia econòmica i intel·lectual.

5. Davant l'emergència climàtica, els pobles brasilers reivindiquen els seus sabers

Els pobles tradicionals tenen sabers únics sobre els cicles de vida i reproducció de la natura. Ho explica Erahsto, que afirma que “ells són els guardians de la vida, els que protegeixen els boscos, els estuaris, els manglars; biomes molt sensibles sense els quals moltes espècies d'animals migratoris moririen”. Per això, argumenta que seria urgent garantir la consolidació dels drets d'aquests pobles per a la sostenibilitat de la vida.

Un exemple d'aquesta protecció de la vida que protagonitzen els pobles indígenes és la lluita del poble Pataxó per reforestar i recuperar els boscos afectats per l'agronegoci i la desforestació a través de tècniques agroecològiques i la gestió agroforestal. La líder indígena Pataxó **Ingrid Āgohó** explica que la lluita pels boscos és clau per a la seva supervivència. Sense boscos, “com tindrem rius, peixos per alimentar-nos, aigua per beure? Com viurem sense els arbres que donen vida?”, es pregunta.

Per això, l'MST, conscient de la urgència climàtica i de l'amenaça de la desforestació, s'ha embarcat en un projecte per plantar cent milions d'arbres a tot el país. Ingrid, que collabora amb el projecte, explica els objectius així: “Plantar llavors, arbres fruiters, perquè l'aigua arribi als rius, perquè també puguem tenir el nostre aliment, les nostres herbes medicinals dels boscos. Si no tenim bosc, no tenim vida; aleshores, com ens curarem?”.

Orgullosa d'aquest projecte, Simone afirma que l'agroecologia mostra solucions per contrarestar la transició basada en grans solucions tecnològiques que continua promovent el consumisme. I amb Ingrid ens recorden que els pobles indígenes, quilomboles i tradicionals sempre han practicat l'agroecologia, però que és difícil fer-la arribar a la resta de la societat a les ciutats. A més, es troba amb altres obstacles, ja que els territoris on es practica estan envaïts per l'agronegoci, alerta Ingrid.

Erahsto afegeix que aquests sabers s'haurien de compartir entre territoris, a escala internacional. Per exemple, compartir tècniques de producció en climes semiàrids entre territoris afectats per la desertificació. “Potser veiem que l'internacionalisme és una cosa poc urgent per als territoris”, reflexiona, instant-nos a promoure intercanvis que vagin més enllà de les idees per compartir les ciències dels pobles. I tanca amb aquesta reflexió: “Estic absolutament convençut que les perspectives cosmològiques i filosòfiques d'un poble poden ajudar un altre en un moment de grans transformacions com les que estem vivint. Per tant, els mestres d'aquests pobles –dones i homes– han de desplaçar-se d'un lloc a un altre transmetent la seva saviesa ancestral, però també els seus ensenyaments sobre la terra”.

“

*Com tindrem rius, peixos
per alimentar-nos, aigua
per beure? Com viurem sense
els arbres que donen vida?”*

Ingrid Àgohó

Imatge:
Participants al curs de terres rares
a l'Escola de l'MST Egidio Brunetto.

